

1450-1750 YILLARI ARASINDA AVRUPA'DA CADILIK

Yücel Aksan¹

Özet

Bu çalışmada Avrupa'da üç asır boyunca süren ve çoğu kadın birçok insanın ölümüyle sonuçlanan "cadı avcılığı" konu edilmiştir. İlk kez Ortaçağ döneminde kadınlara yönelik cadılık iddiaları ortaya atılmış ve devamında Hıristiyan kilisesinin batıl inançlarından beslenen ve zamanla sapkın bir teolojik fikre dönüşen cadı avları başlamıştır. Cadı avlarının ilk kurbanları ebeler ve şifacı kadınlar olmuş, bitkileri çok iyi tanıyan bu kadınların, hatta zaman zaman erkekler ve çocukların dahi, büyücü oldukları iddia edilmiş ve bu insanlar tek bir ihbar ile tutuklanarak çeşitli işkencelere maruz kalmışlardır. Çalışmanın amacı tutuklama sürecindeki sorgulama ve işkence şekillerinin yanı sıra kadınlara uygulanan insanlık dışı cadı deneylerinin de ayrıntılı bir şekilde incelenerek, "Maleus Maleficarum" ve "Cautio Criminalis" gibi kaynakların ışığında kadınları cadılaştırın asıl nedenin işkence olduğunu gösterebilmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Cadı Avcılığı, İşkence, Maleus Maleficarum, Cautio Criminalis*

Abstract

Witchcraft in Europa between 1450-1750

The subject of this research is "the witch hunts" which lasted three centuries and caused the demise of a lot of people most of whom were women. The first accusations of witchery were made against women in the medieval period and this led to the witch hunts which were fuelled by the superstitious beliefs of the Church and turned into a twisted theological idea. The first victims of these hunts were midwives and healer women who knew about herbs. Sometimes men and even children were accused of using witchcraft and these people were arrested after only a single denunciation and were subjected to various tortures. The purpose of this research is to analyse the interrogation and torture processes during imprisonment along with the inhumane witchcraft experiments conducted upon women and to show that the real reason behind women's becoming witches is torture in the light of sources such as "Maleus Maleficarum" and "Cautio Criminalis".

Key Words: *Witchery, Tortures, Maleus Maleficarum, Cautio Criminalis*

İnsanlık tarihi incelendiğinde toplu öldürmelerin gerçekleştirildiği katliamlar yaşanmıştır. Cadı avı ya da cadı avcılığı da çok kişinin ölümüne neden olan katliamlar arasında sayılabilmektedir.

Tarih içerisinde özellikle Ortaçağın karanlık dönemlerine atfedilen "cadı avcılığı" ya da "cadıların yok edilmelerine" yönelik olayların, aslında Yeniçağa (1450-1750) geçişte gerçekleştiğini belirtmek gerekir. Özellikle Reform

¹ Yard. Doç. Dr., Ege Üniversitesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bornova-İZMİR.

Dönemi (1517) sonrası, Katolik kilisesinin bölünmesiyle batıl inanç yeniden hortlamış, dini açıdan dayanaksız kalan insanlar din ötesi güçlerden medet ummaya başlamıştır.

Cadılarının varlığı çok eskiye dayansa da, yok edilmesi gereken bir düşman olarak algılanmaları daha sonraki dönemlere rastlar. En karanlık batıl inançların bile ötesinde sayılabilecek sapkın teolojik düşünce ile beslenen cadı avı, Avrupa'nın en karanlık dönemi olarak tarihe geçer. Hâlbuki cadı avlarının gerçekleştiği bu zamanda Amerika keşfedilmiş, Rene Descartes, Francis Bacon, Galileo Galilei yaşamıştır.

Cadılarının özellikle kadınlarla ilişkilendirildiğinin altı çizilmelidir. Kadınların, *cadı* dolayısıyla düşman olduklarını destekleyen görüşler arasında özellikle “haşerati yok etme” veya “köküne kadar kurutma” deyimleri sıkça kullanılmıştır. Kadının, bu şekilde “düşman”, “kötü” ve “yok edilmesi gereken” olarak ötekileştirilmesi ve kadına yönelik, uygulanan şiddet dolu yöntemler daha sonra Yahudilere veya farklı etnik ve dini gruplara da aynı şekilde yaklaşılmasına zemin hazırlanmıştır.

Özlem Genç² Ortaçağ Avrupa'sında kadın adlı makalesinde kadına karşı düşmanca tavrının, her türlü kötülüğün nedeni ve uygulayıcısı olarak kadının görülmesi üzerinde durur ve Chausser'in eserlerindeki kötü kadın imajının belirleyici olduğunu, halkın arasındaki genel kanı ile birleşerek güçlendiği üzerinde durur. Fatmagül Bertay kadın düşmanlığının doruk noktasına ulaştığı cadı avcılığının batıl inanca ve cehalete yok etmeye yönelik yeni “deneysel felsefe”nin ortaya çıkışı ile Bilimsel Devriminin aynı tarihlere denk geldiğini belirtir³.

² Genç 2011, s.270.

³ Bertay 2012, s.144.

Haydar Akın⁴, Cadı avının başlangıcında çoğunlukla kimsesiz ve fiziksel engelli yaşlı kadınların seçilmesinin, daha sonra ise 16 yüzyılın ilk yarısından itibaren cadı profilinin değişme uğradığını ve şeytan ile işbirliği yapan büyücü cadıya dönüştüğünü vurgular.

Cadı kelimesi çok anlamlıdır; bilinen en eski kelime anlamı Eski Yüksek Almanca (“Althochdeutsch”) “hagazussa” kelimesinden gelmektedir. Buna anlamca en yakın olan kelimeler “tunripa”, “zunrite” ve “waliderse”dir; bu sözcükler farklı bölgelerde “çit üzerine binen/ çıkan” anlamına gelir. Tüm bu kelimelerin değişmeceli karşılığı *çocukları öldüren, insan yiyen, geceleri dolaşan dişi hayalet*'tir. Bu hayaletin zarar veren sihir/büyü (maleficium) ile ilgisi yoktur, kısmen insana benzeyen bir varlıktır⁵. Haydar Akın ise *Avrupa'nın kuzeyinde ve Almanca konuşulan bölgelerden halk dilinde “cadı” kelimesi tüm diğer büyücü-demon tanımlarını kapsayacak bir ‘üst anlam’ a sahip olduğunu* vurgular⁶.

Zarar veren sihir/büyü cadılara daha sonraki dönemlerde atfedilmiştir. Bu özelliklerin kadınlara ait gizemli güçler olarak görüldüğünü Waltraud Jilg Mitoloji'de Hekate; Eski Ahit'te, En Dor Cadısı ve Litith⁷ örnekleriyle açıklar. Sallmann ise cadılık durumunu birbirinden bağımsız iki karşı tez ile temellendirir; birincisi Antik dönemden itibaren Şamanizm geleneğinin Avrupa'da yaygınlaşması diğeri ise entelektüel din adamlarının Ortaçağ'daki dinsel polemği toplumsal alanlarda tartışmalarından kaynaklanan bir oluşum olarak görmesidir.

İncil ve Tevrat'ın kadın düşmanlığına atıfta bulunan bölümlerinden ilham alınarak cadıların yok edilmelerine gerekli zemin hazırlanmıştır. Cadı avcılığının temeli ortaçağ ruhbanlığı tarafından oluşturularak desteklenmiş ve cadı avları 300 yıl kadar devam etmiştir.

Avrupa'nın birçok ülkesinde zarar veren sihir ve büyünün varlığına inanılmaktadır. Batıl inanç kaynaklı olduğu düşünülen zarar verme amaçlı olan büyü *maleficium*, Eski Yunan kaynaklı bir kelime olan *lamia*, yani çocukları kaçıran cin ile hayvana dönüşme yeteneğine sahip insan ile bir araya gelip cadı figüründe birleşmiştir.

Waltraud Jilg *maleficiumu* şu şekilde tanımlar:

İlk başta insanı öldürmek, hasta etmek, güçsüzleştirmek ya da ruhunu etkilemek için kullanılırdı. Büyü veya sihir ilk önce kadın ile erkek arasındaki

⁴ Akın 2001, s.125.

⁵ Braun 1992, s.23-24.

⁶ Akın 2001, s.132.

⁷ Jilg 1992, s. 37.

*ilişkiyi etkiler, erkeği iktidarsızlaştırırken kadını da kısırlaştırırdı. Bu bağlamda aşk ve çıldırış sihrinin yanında aşk ve kısırlık iksirleri de vardır*⁸.

Jean Paul Sallmann'e göre *yok edici, doğüstü güçlere sahip felaket getiren kadının* varlığına olan inanç çok eskiye dayanmaktadır. Sallmann'e göre Antik Çağ'daki "strix" buna örnektir. "Strix" geceleri etrafta uçan, suç işleyen ve insan yiyen kadınla aynıdır. Adı Ortaçağ'da yazılmış birçok metinde geçer ve 14. yy itibaren tutulan arşivlerde bu bilgilere rastlamak mümkündür. Sallmann'a göre felaket getiren kadın inancı ile 15. yüzyılda oluşan şeytan mitosu birleşerek cine benzeyen cadının oluşmasına neden olur⁹. Waltraud Jilg konuyla ilgili *Hexe" und "Hexerei" als kultur- und religionsgeschichtliches Phaenomen* adlı makalesinde kültürel ve din-tarihsel görüngü olarak iki ana gruba ayırdığı cadılığın zaman içinde efsanevî özellikler de taşıyan bir olaya dönüştüğünü belirtir¹⁰. Jilg:

Rüzgâr ve iklim cadıları özellikle fırtına cinlerinden, aynı şekilde kötü ev hayaletlerinden, kurt adam, karabasan vs. den oluşmuştur. Çoğu efsanede ise bu yaratıklarının güçlerini, geceleri birleştikleri iblisten aldıkları söylenmektedir.

Genelde cadı takibinin ve avcılığının kökenine bakıldığında cadı takibi ve avcılığı halkın folklorik inancında yaygın olan efsane, mit, masalların, özellikle Roma-Katolik Kilisesi'nin egemen olduğu bölgelerde ve günlük hayat içindeki etkileşimden beslenerek yaratıldığı düşünülmektedir.

Bir hayal ürünü ve onun yansımalarından oluşan cadı imgesi zaman içerisinde değişime uğramıştır. Bu değişim hayal ile gerçek arasındaki sınır ortadan kalktıktan sonra korkunç bir felakete dönüşmüştür. Avrupalı erkekler, ruhban sınıfına ait din adamları, kendi yarattıkları hayale inanarak ve cadıların varlığını kanıtlamaya ve onları düşmana dönüştürerek yok etmeye çalışırlar. Silvia Bovenschen'e göre en kötüsü ise, kendi yarattıkları cadıdan korkup, yaşayan gerçek kadınları yakıp öldürmüş olmalarıdır¹¹. Kadınların yakalanmalarına, sorgulanıp işkence görmelerine ve sonunda öldürülmelerine neden olan kişiler, *cadı avcıları*, aslında iyilik yaptıklarını ve masum insanları koruduklarına inanıyorlardı.

Cadı avı ile ilgili tarihsel verilere bakıldığında kurban olarak seçilen kadınların sayısındaki değişkenlik dikkat çekmektedir. Net bir rakam verilmemekle birlikte çeşitli kaynaklarda kurbanların takribi yüz bin ile bir milyon arası (çoğunluğu kadın olmak üzere) değişmektedir, fakat o zamanın

⁸ Jilg 1992 s.45.

⁹ Sallmann 1997, s.470.

¹⁰ Jilg 1992, s.41.

¹¹ Bovenschen 2003, s.57.

nüfusu göz önünde bulundurulduğunda yüz bin rakamı daha mantıklı gelmektedir. Bu sayının yarısının bugün Almanya olarak bilinen bölgede gerçekleşmiş olması tarihi açıdan çok ilgi çekicidir¹². Tarihçiler neredeyse her köyde bir yakılma alanının kurulduğuna dikkat çekmektedir. Bu konuda Friedrich von Spee'nin "Cautio criminalis" adlı kitabının "Almanya' da diğer ülkelerden daha fazla cadı var mıdır?" başlıklı bölümünde verdiği cevap ilginçtir:

Ben cevap veriyorum: Bunu bilemem. Ama zamanı boşa harcamamak için kısaca kendi görüşümü bildireyim. Bana göre doğrudur, yani Almanya'da diğer ülkelerden daha fazla cadı vardır. Bilinen şudur ki, Almanya'da diğer ülkelerden daha fazla yakma alanlarının olması vebanın yok edilmesi adına çok şey yapıldığının bir ispatıdır.(...) Ülkemizdeki cadı sayısının fazlalığı iki kaynaktan beslenmektedir. Birincisi bilgisizlik, ikincisi halkın arasındaki batıl inançtır.(...) Sayısız cadıların var olduğu inancının diğer kaynağı ise halkın haset ve kıskançlığıdır...¹³.

Wilhelm G. Soldan ve Heinrich Hepp'e göre cadı avı ulusal bir oluşum değildir, Hıristiyanlığın hâkim olduğu yerlerde, özellikle Roma-Katolik Kilisesi'nin egemen olduğu bölgelerde oluşmuş, buna göre de ne tek bir millet ne de tek bir sınır ile kısıtlanmıştır¹⁴. Bu görüş ne Afrika'daki Hıristiyan topluluklarda (Kiptiler, Habeşler) ne Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Hıristiyanlarda (Maruniler, Ermeniler) ne de Yunan-Ortodoks Kilisesi'nin hâkim olduğu Hıristiyan bölgelerde cadı avcılığı yapıldığına dair herhangi bir bilgiye rastlanmaması ile de desteklenmektedir. Haydar Akın da Osmanlı İmparatorluğunun sınırları içersinde bir cadı avı olduğuna dair hiçbir belgenin ve bilginin bulunmadığına işaret eder¹⁵.

Wolfgang Behringer suçlanan kadınların görüntüsünü tanımlamaya çalışır ve ilk sıraya klişeleşen yaşlı, fakir, çirkin, tuhaf olan kadınları koyar. Cinsiyet ayrımı, yaş aralığı ve sosyal yapı gibi diğer faktörler hem bölgesel olarak hem de kronolojik olarak büyük farklılıklar gösterir. 1590 yılında yapılan ilk büyük cadı avı sırasında kadınların oranı % 90 olarak tespit edilmiş ve 1680 yılında güney Almanya'da yürütülen son mahkemede yargılanan hükümlülerin % 30'u kadın bunların neredeyse % 70'inin 22 yaşından daha genç olduğu kayıtlara geçmiştir. Bu zavallı kadınlar tek bir asılsız ihbar ile tutuklanıp, suçsuz olmalarına rağmen işkence ile konuşturularak alanlarda yakılmışlardır. Tarihçi August Ludwig Schlözer bu tür yakılmaları "Justizmord" (yargı infazı) olarak

¹² Levack 1999, s.33.

¹³ Behringer 1988, s.377vd.

¹⁴ Soldan / Hepp'e 1999, s.503.

¹⁵ Akın 2001, s.125.

isimlendirir. Bu kavram Almanya’da günlük konuşma dilinde de kullanılmıştır¹⁶.

Başlarda ebeler, şifacı kadınlar hedef olarak seçilmiştir. Hekimlerin bulunmadığı köylerde şifa dağıtmaya çalışan, bitkilerin gizemine vâkıf, her şeyden önemlisi kadınlara doğum yaptıran, hastaları bitkilerle tedavi edebilen, geceleri sihirli sözlerle ormandan bitki ve kökleri toplayan kadınlara uzun süre saygı duyulmuş, ama onlardan uzak durulmaya da çalışılmıştır. Özellikle ebelerin, büyü yapımında kullanıldığına inanılan plasentaya sahip olabilmeleri, onların da hedef haline gelmelerine neden olmuştur. O zamanlar kıymetli sayılan plasentanın gençleştirici etkisine inanılıyordu. Ormanda yaşayan bu şifacı kadınların ne zaman cadıya dönüştükleri bilinmemekle birlikte, özellikle erkeklerdeki korkunun hedefine dönüşmeleri her zaman gizemli bir süreç olarak da kalmıştır. Özlem Genç, bu bağlamda İngilizce “witch” kelimesinin aslında akıllı kadın anlamına geldiğini ve şifacı kadınların bitkisel tedavilerde usta kadın oldukları ve Avrupa halkı arasında bitkilerin tedavi edici etkisini kullanan ilk doktorlar olduklarını söyler¹⁷.

Şifacı kadınların kullandıkları gizemli bitkilerden bazıları:

Mandragona autumnalis

Aconikum

Ruta graveolens

Atropa belladonna¹⁸

¹⁶ Behringer 1988, s.8.

¹⁷ Genç 2011 s.271

¹⁸ Alraune: Kökünün insana benzemesi, büyü yapılabilir düşüncesi ile ayinlerde kullanılması.

Eisenhut: Çok zehirli olup, ölüme sebebiyet verdiği bilinmektedir.

Raute: Sakinleştirici etkiye sahip, uykusuzluk, iştahsızlık, baş dönmesi, nefes darlığı, mide ağrısı, romatizma, gut gibi hastalıkların tedavisinde kullanıldı. Doz aşımında ışığa karşı duyarlılık, dilin şişmesi vs.

Tollkirsche: Bu bitkinin zehirli etkisi ayinlerde uyuşturucu olarak kullanılmıştır, halüsinasyonlara neden olduğu gibi ağız kuruluğu ve çarpıntıya da neden olmaktadır.

Kadınların suçlanmasını sağlayan standart bir ölçüt yoktu. İlk başlarda ebeler ve şifacı kadınlar büyü yaptıkları iddiasıyla hedef olarak seçilmişlerdir, ilerleyen safhalarda ise bu ayırım ortadan kalkmıştır. Soylu, rahibe, şehirli olan kadınların da suçlanabilmesi, korkunun halk arasında daha da yayılmasına neden olmuştur. Açıkça ifade etmek gerekirse her kadın her an tutuklanma tehlikesiyle karşı karşıyadır, çünkü tutuklanma için tek bir kişinin ihbarı yeterlidir. Cadı avcılığının en hararetli döneminde ise erkekler ve çocuklar dahi büyü yapmakla suçlanmış, onlar da öldürülmüşlerdir. Özellikle cadılık ile suçlanan kadınların mal varlığının 2/3'sinin feodal hükümdara kalması, geri kalan 1/3'ünün ise sorgulayan hâkim, cellât ve ihbar eden kişiler arasında paylaştırılması ve onun sonucu olarak yoksulluğun en fazla yaşandığı dönemlerde bile bu kişilerin giderek zenginleşmesi dikkat çekicidir¹⁹. Bu durumda maddî menfaat elde etmek için suçlamaların, sorgulamaların ve ölümlerin arttığını söylemek yerinde bir kanıt olacaktır.

Erkeklerin, özellikle din adamlarının hayal gücünün “düşman” yaratırken hedef olarak kadını seçmesi, bu seçimi “bilimsel” veriler ile desteklemeleri, bu konuda kitaplar yazmaları, bu kitapları daha sonra başvuru kitaplarına (“Hexenhammer”²⁰ gibi) dönüştürmeleri yaşanan bu olayları meşrulaştırmıştır. Bu kitaplar yazılırken özellikle İncil ve Tevrat'taki kadın düşmanlığı ve sihir/büyü bölümleri öne çıkarılmıştır. Bu bölümlerde insanüstü varlıkların güzel insan kızlarıyla birlikte olabilecekleri dile getirilmiştir. Dolayısıyla kadınların bu anlamdaki yatkinliği ima edilmiştir.

Aşağıda İncil ve Tevrat'tan alınan bölümler iddialarını desteklemek adına kullanılmıştır:

Çık.22: 18 "*Büyücü kadını yaşatmayacaksınız.*"

Lev.20: 6 "*Kim cincilere, ruh çağıranlara danışır, bana ihanet ederse, ona öfkeyle bakacak, halkımın arasından atacağım.*"

Yar.6:1 "*Yeryüzünde insanlar çoğalmaya başladı, kızlar doğdu.*"

Yar.6:2 "*İlahi varlıklar insan kızlarının güzelliğini görünce beğendikleriyle evlendiler.*"

Yar.6:4 *İlahi varlıkların insan kızlarıyla evlenip çocuk sahibi oldukları günlerde ve daha sonra yeryüzünde Nefiller vardı.*

Cadı avcılarının ve mahkeme üyelerinin aynı bölgeden ve büyük olasılıkla birbirlerini tanıyan insanlardan oluşması dikkat çekicidir. Hedef olabilecek kadınları tanıdıkları ve gözlemlemiş oldukları tahmin edilebilir. Hiçbir gerçekliğe uymayan verilerle hareket edilmiştir. Kadınların Pazar

¹⁹ Helbig 1999, s.166-167-168.

²⁰ Sprenger/ Institoris 1993.

ayininde fazla içten dua etmesi (fazla günah işlediği varsayımından hareketle), gündüzleri uyuklaması (geceleri şeytan ile ayin yapması nedeniyle), gece uyuyamaması, yara bere içinde olması, fazla güzel olması (karşılık vermediği erkeğin “güzelliği ile beni büyüledi” demesine neden olacağından) ve fazla çirkin olması cadılık alametleridir. Tüm bu gerekçeler kadınların şeytan ile birlikteliğinin ispatı olarak görülmüştür.

Cadı avları sırasında Rebecca Lemp’ in son satırları, yaşanan acıların çok açık bir göstergesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Rebecca Lemp “cadı” olarak suçlanmıştır; tutuklanır, iki defa çeşitli işkencelere maruz kalır ve bunun sonucunda cadı olduğunu itiraf eder, işkenceden sonra itirafını geri alır (işkence sırasında yapılan itiraf geçerli sayılmıyordu), yeniden işkence görüp üçüncü kez maruz kaldığı işkence sürecine dayanamaz ve itirafını geri almayıp cadı olarak ölüme mahkûm edilir. Bu noktada kadınların işkence sırasında yaptıkları itiraflarını geri almalarının sebebinin açık olduğuna dikkat edilmelidir; kadınlar dünyevî hayatlarını çoktan kaybetmişlerdir, bu nedenle ebedî yaşamlarına günahkâr olarak gitmek istememektedirler.

Rebecca Lemp diğer sorgulanan kadınlar gibi işkence gördükten, itiraf ettikten ve yakılarak ölüme mahkûm edildikten sonra, bağırmasının duyulmaması için ağzı bağlanarak, şayet insafılı bir cellâta denk gelmiş ise kafası kesildikten sonra yakılmıştır. Böylece cehennem ateşini dünyada yaşayacağı ve cennete gideceği iddia edilir. Acı dolu satırlarında masum olduğunu yineleyen Rebecca artık acıya dayanamadığı için eşinden yardım dilenir, ona yardım etmesi ve bir ilaç ile bu ıstıraba son vermesi için haykırır²¹.

Sorgulamalar çoğu zaman bir kişinin suçlamasıyla başlayıp, ihbar etmesiyle devam etmiş ve tutuklama ile sonlanmıştır. Tek bir kişinin iftirası dahi bu süreci başlatmaya yetmiştir. Tüm bu kadınların arasında sadece tek bir kadın dört kere (daha fazla sorgulama hukuksal açıdan mümkün değildi) gerçekleştirilen işkence, itiraf, itirafı geri alma sürecinin sonunda hayatta kalmayı başarmış ve serbest bırakılmıştır²².

Roma Hukuk döneminden kalan ve yıllar içersinden farklılık gösteren Ortaçağ dönemindeki hukuki uygulamalar özgün kategoriler geliştirilmiştir. Yedinci yüzyılda *veneficium* kayıtlı suçlar arasında bulunmazken, on birinci yüzyılda özgün vakaların ortaya çıkmasıyla isimlendirilmeye başlanmıştır. Frank Collard²³ *İmparatorluk kanunlar külliyatlarının her ikisinin özel maddeleri, Sulla döneminde (M.Ö.82-80) yapılmış olan bir kanunu yani Lex*

²¹ Soldan/Heppe 1999, s.503.

²² 4. Nisan 1775 yılında Anna Schwegelin şeytan ile işbirliği suçlamasıyla mahkemeye verilmiş, daha sonra ise dava düşmüştür.

²³ Collard 2005, s.51.

Cornelia sicarris et veneficis [Cadılar ve katiller hakkında *Cornelia Kanunu*] 'i yeniden esas aldığı vurgular. Roma Hukunda *venefici* karmaşık olarak tanımlamakla birlikte zehir imal edip kullanan büyücüleri münecimlerle kiralık katiller aynı sınıfa dâhil ettiklerini görüyoruz²⁴. Aslında geçmişten aktarılan kültürel miras ve bilgiler doğrultusunda kadının zehirlemeye yatkın olduğu düşüncesi çoğu erkeğin düşüncelerine vardı, özellikle aybaşı kanının zehirli olması iddiası kadının da özünü zehirli olacağı ve özel yeteneklerle donatılmış (burada cinsel olarak da erkeği baştan çıkartması) olması da bu düşmanlığı desteklemiştir²⁵.

Sorgulama dışında kadınlar zindan veya kulelerde hapsedilirdi. Sorgulama başlamadan önce tutuklu soyulur, tüm vücudu kıllardan temizlenir ve şeytanın işareti olan leke ve benler aranırdı.

Sorgulama üç bölümden oluşmaktaydı:

1. İyi niyetli sorgulama: Hâkim tarafından yöneltilen ayrıntılı sorulardan oluşmaktaydı, özellikle şeytan ile birlikteliğin ve birleşmenin ayrıntıları isteniyordu.

2. Sorgulama sonucunda hala itiraf edilmemişse, korku yaratmak amacıyla işkence aletleri gösteriliyordu.

3. Ayrıntılı sorgulama: Suçluya itiraf etmesini sağlamak amacıyla işkencenin uygulanması (genel süre 1 saat, sonra ara verilmesi gibi). *Maleus maleficarum* adlı kitapta ise bu ara vermelerin bırakılması tavsiye edilmiştir.

Sorgulama ve işkencenin yetersiz kaldığı zamanlarda cadı deneylerinin uygulanması devreye girmiştir. Fakat bazı bölgelerde bu deneyler uygulanmış, bazı bölgelerde ise yasaklanmıştır.

Buna göre deneyler Su, Ateş, İğne, Gözyaşı ve Kantar deneyleri olarak şu şekilde sıralanabilir:

a) Su Deneyi: Sıcak veya soğuk su ile gerçekleştirilir. Kadından kaynaklı sudan bir nesnenin alınması istenirdi. Yanma sonucunda oluşan yaralar çabuk iyileşirse, suçsuz sayılırdı. Soğuk su deneyinde ise kadın suya eli ayağı bağlı olarak atılır, su yüzeyine çıkarsa cadı olduğu ispat olmuş olurdu, sonra yakılarak infaz edilirdi. Boğulursa suçsuz bulunurdu.

b) Ateş Deneyi: Yanmakta olan bir nesneyi taşımak, ateş üzerinde yürümek gibi. Yanma sonucunda oluşan yaralar çabuk iyileşirse masumiyet ispatlanmış olurdu.

c) İğne Deneyi: İğne ile suçlunun vücudundaki herhangi bir ben veya leke üzerine batırılıp kadının acı hissedip hissetmemesine bakılırdı. İnanca göre şeytan ile birlikteliğin göstergesi olan işaretler acı hissi taşımazdı.

²⁴ Collard 2005, s.52.

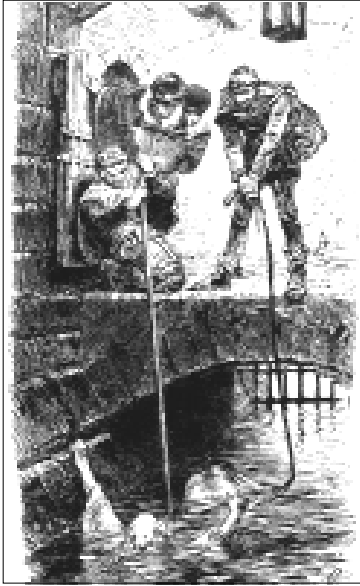
²⁵ Collard 2005, s.169.

d) Gözyaşı Deneyi: Cadıların gözyaşına sahip olmadıkları düşüncesi ile kadının ağlaması isteniyordu. Ağlayınca suçsuzluğu ispat edilmiş oluyordu.

e) Kantar Deneyi: Cadıların ruhlarını şeytana verdikleri için daha hafif oldukları ve böylece uçabildikleri inancı yaygındı. Kadın bir kantarın üstüne çıkarılıp karşı tarafa belirlenen ağırlık konurdu. Hafif gelirse cadı olduğuna, ağır gelirse kantarı büyülemiş olduğuna inanılırdı. Kadın ancak kantara konulan ağırlığa denk geldiğinde masum olduğuna kanaat getirilirdi.

Tüm bu deneylerin yanı sıra Özlem Genç başka ilginç bir deney üzerinde durur, bunu kanama testi olarak isimlendirir. Bu teste *cadıların, vücutlarında şeytanın- dışarıdan bakıldığında görülmeyen- bir işareti taşıdıklarına inanılırdı ve bu işaretin bulunduğu yer acıya duyarlıydı yani delinmiş olsa da kanamazdı*²⁶. Doğal olarak cadı kabul edilen kadına kan çıkmayan yer kalıncaya kadar iğne batırılırdı, bu süre sonra acıdan bağırmayan kadının kanı çekilir ve iğne batırılan yerden kan gelmez ve cadılığının ispatı bulunmuş olurdu²⁷.

İtiraf etmeden infaz edilememesi durumu, özellikle itiraf edilmesini sağlamayı gerektiriyordu. İtiraftan sonra mutlaka işbirliği yapılan diğer cadıların isimleri isteniyordu, bu yüzden öleceğini kesin olarak anlayan kişiler husumet içinde oldukları kişilerin isimlerini veriyorlardı, böylece isim listeleri

uzuyordu. Collard özellikle on dördüncü ve on beşinci yüzyılda cadılık suçlamasının siyasi rolünün yanı sıra komşu kavgalarından kurtuluş yolu olarak sosyal bir işlev ile birlikte açığa çıktığını vurgulamıştır²⁸. Yargılama tamamlanıp infaza geçiliyordu. Çoğu zaman ateşte canlı olarak yakılmalarına hükmediliyordu, fakat özel bir merhamet niyetinin göstergesi olarak yakılmadan boğulmaları ya da kafalarının kesilmeleri gibi uygulamalar da vardı. Haydar Akın Engizisyon mahkemelerinin ceza hiyerarşisi açısından en ağır cezanın diri diri yakılmanın olduğunu, daha sonra ise suda boğma, diri diri gömülme geldiğini yazar²⁹.

Yanda kadının cadı olup olmadığına dair yapılan su deneyi görülüyor³⁰.

²⁶ Genç 2011, s.272.

²⁷ Genç 2011, 272.

²⁸ Collard 2005, s.337.

²⁹ Akın 2001, s.188-191.

³⁰ Bkz. Scherr, Johannes: Germania. Stuttgart: Spemann, 1878.

Diğer işkence yöntemi ise ayaklara uygulanan darbeler (sol köşedeki kadın) ve parmakların çekiç ile ezilmesi (sağ taraftaki görüntü) yukarıdaki şekilde resmedilmiştir³¹.

İşkence sırasında Özellikle kadınlara uygulanan işkencelerin cinsel içerikli olması dikkat çekmektedir. Kerpeten, pense ya da göğüs pençesi gibi aletler kullanılır, göğüs uçları kesilir, ağız, rahim veya rektum armudu olarak isimlendirilen bir alet yapılan işkencenin türüne göre vücudun gerekli yerlerine uygulanırdı. Katolik Kilisesi'nin uygulamalarına karşı gelen vaizlerin ağızlarının içine yerleştirilen bu alet sonuna kadar açılarak ağzın içini parçalardı, aynı uygulama eşcinsellerde rektuma, kadınlarda ise rahimde uygulanırdı. Bir diğer işkence yöntemi ise kurbanı huni yardımıyla su içirilmesiydi, kurbanın burnunun bu esnada kapatılması boğulma korkusunun yanı sıra fazla su içilmesine de neden oluyordu. İçilen fazla su yüzünden gerilen vücuda vurulan darbeler hem daha fazla acıya neden oluyor hem de su vücuttan atıldıktan sonra iz bırakmıyordu³².

Kadınlar uğursuzluğun kaynağı, ters giden olaylara sebep, mevsimsel felaketleri tetikleyen, sebepsiz hayvan ölümleri getiren kişi olarak görülür ve cadı olarak damgalanırlardı. Mevsimsel felaketlerle birlikte gelişen kıtlık ve buna paralel olarak ortaya çıkan açlık tehlikesiyle karşı karşıya kalınması cadı avcılığının en hararetli dönemlerine rastlar, ne zaman felaketler için günah keçisi aransa kadınlar yakılırdı.

Cadı avcılarının İncil'i sayılabilecek ve bir başyapıt haline gelen "Maleus Maleficarum" (1487) en önemli kaynak olarak karşımıza çıkıyor. İki engizisyon Dominikan rahibi olan Heinrich Institoris (1430-1505) ve Jakob Sprenger (1436-1495) tarafından kaleme alınan bu kitap, cadı olan kadınların nasıl tespit edileceğine ve sorgulamanın nasıl yapılması gerektiğine dair bilgiler içerir.

³¹ Bkz. Gottfried Franz, s.1 vd. Digitale Bibliothek Band 93: Hexen, S. 7127.

³² Held 1992, s.57, 106, 126, 132, 136.

Kitap, İncil ve Tevrat'taki kadın düşmanlığını anlatan Din âlimlerinden (Justinus Martyr, Athenagoras, Tatian, Minicius Felix, Tertullian, İrenäus) verilen örneklerle zenginleştirilen içeriği pratik bilgilerle donatılması yönüyle cadı avcılığını doruk noktasına taşımıştır³³. Kadının zayıf yaradılışından dolayı şeytana daha kolay kandiği, şehvetli olduğu vurgulanarak, kadının eksik ve günahkâr olduğu sonucuna varılmıştır. Temel kural ise “Haeresis est maxima, opers maleficarum non credere”, yani cadılığın varlığını inkâr etmenin en büyük zındıklık olduğudur. Bu noktada inkâr etmek kendi suçunu kabul etmek anlamına gelmekteydi. Sorguda cadıların varlığını kabul etmek cadı olmak, inkâr etmek ise yalan söylemek anlamına geliyordu. Yani sorgulamaya tabi tutulan kişi her halükarda cadılık ile suçlanarak mahkûm oluyordu.

Birçok rahip elinde “Maleus Maleficarum” ile bölge bölge dolaşır bu “kutsal” görevi yerine getirmeye çalışmıştır. Bu canilik 1484-89 yılları arasında başlamış ve o dönemde 48 cadının yakıldığı kayıtlara geçmiştir.

Cadı avcılığına rahiplerin ve ruhban sınıfının tamamından destek çıkmamıştır, aralarında buna karşı gelen ve direnenler olmuştur. Bu direnişi kendi hayatları pahasına devam ettirmişler, yayımladıkları eserlerle de muhalif cepheyi oluşturmuşlardır. Muhalif isimlerden bazıları Balthasar Bekker (1634-1698), Johan Weyer (1515/16-1588), Christian Thomasius(1655-1728) dur.

Balthasar Bekker “De Betoverte Weereld”(1690) adlı kitabında cadı inancını yok etmeye yönelik savaşın ilk adımını atar. Doğaüstü sihirli güçlerin etki ve varlığını rasyonel ve bilimsel bilgiler ışığında reddeder. Sihir ve büyüye olan inanç hilekârlıktır ve şeytan yardımcı yetenekler insanların kötülüğünden gelmektedir³⁴. Bir diğer muhalif isim ise Johann Weyer' dir. *De Praestigiis Daemonum* (1563) ve *De Lamiis* (1582) adlı kitaplarında kendisini cadı olarak ihbar eden kadının³⁵ cahil ve zavallı olduğunu, ona zulüm edilmemesi gerektiğini yazar. Argümanlarını kendi tıbbi bilgilerinden yola çıkarak sunar, *maleficia*'nın doğal nedenleri olabileceğini, şeytan ile birlikte olduğu iddia edilen kadınların rahimlerinin rahatsızlanması sonucunda *melancholiaya* yakalanmış olduklarını savunur. Roma hukukuna göre cadılar şeytan ile anlaşma yapamazlar, dolayısıyla böyle bir suç olamaz. Weyer, cadılığın zihni karışmış bir kadının fiziksel olamayacak bir birleşmeyi mümkün sayması olduğu görüşü üzerinde titizlikle durur.

³³ 1480 yılında büyük bir cadı avı planlayan Institoris, Tirol Bölgesinde ve Innsbruck kentinde halkın direnci ile karşılaşır ve ertelemek zorunda kalır. Roma'ya Papa İnnocenz III'e yaptığı ziyaret sonrası destek alır.

³⁴ Klaniczay 1991, s.82.

³⁵ Merhem ya da ağrı kesici olarak kullanılan bazı bitkilerin etkisiyle sanrı gören kadınların kendilerini cadı sanarak ihbar ettikleri bilinir (krş. Singer 2000, s.45).

Bu muhalif isimlerin en ünlüsü Friedrich von Spee' dir. Spee "Cautio criminalis" adlı eserini anonim olarak yayımlar ve eserinde kendi gözlemlerine dayanarak elde ettiği bilgiler doğrultusunda kadınları cadı yapan olayın işkence olduğunun altını çizer. Uzun yıllar yakılma yerlerinde refakat ettiği kadınların acizliğini vurgulayarak, arkadaşı Phillip von Schönbronn'nun (Mainz hükümdarı) cadı yakılmalarını yasaklamasını sağlar³⁶. Sorgulama yöntemlerinin yanlışlığının, tek bir ihbarın kadının suçlanması için yeterli olmasının, işkence altında başka isimlerin verilmesinin istenmesinin ve bunun ihbar için delil olarak kullanılmasının yanlış olduğunun üzerinde durur. Çelişkili bilgilerin varlığını, mantık dışı verilerin delil sayılmasını ve yapılan haksızlıkları vurgulayarak bu mahkemelerinin beraberinde geçersizliğini kanıtlamaya çalışır. Herkesin suçlanabilir olmasının bir sorgunun diğer bir sorguyu ve suçlamayı getireceğini söylemiştir.

Nihayetinde işkence altında yapılan itirafların geçerli olamayacağı Aydınlanma'nın etkisiyle temel insan hak ve özgürlükleri ve mantık vurgusuyla kabul edilir. Cadı avı, bu bağlamdaki kadın düşmanlığı ve katliamı ruhban sınıfı tarafından başlatılmıştır; yine onlar tarafından sonlandırılmıştır.

Sonuç

Tarihte kadınlara uygulanan en acımasız şiddetin ve vahşetin bir örneği cadı avıdır. İlk başta sadece kadınlara yönelik olan bu saldırı, daha sonra erkekleri ve çocukları da hedef almıştır. Ruhban sınıfı tarafından toplumu kötülükten arındırma amacıyla başlatılmış olsa da, din adamlarının cinsel yaşamdan ve kadından uzak olmalarının baskısı altında yaratılan cadı imajı, bastırılmış cinsel fantezi ile birleştiğinde, öfke, nefret ve kin kadınların işkence ile öldürülmelerine kadar gitmiştir. Ebe ve şifacı kadınların arasında aktarılan bilgi birikimi de yakılan kadınlarla birlikte kül olmuştur. 1300'lü görülmeye başlayan ve 1450- 1750 yıllarında en hararetli dönemini yaşayan cadı avı ve avcılığı iktidar sahiplerinin temelinde zehir, büyü ve büyücüden duydukları korkudan da kaynaklandığı söylemek gerekir. Toplumsal bir zehirlenmeye karşı karşı kalındığı bu dönem "esrarengizlik mitolojiye"³⁷ katıldığını düşünmek yerinde olacaktır.

³⁶ Oskar Waechter, *Hexen-Prozesses*. 1882 yılında basımın aynısı, s.142.

³⁷ Collard 2005, s.393.

KAYNAKLAR

- Akın 2001 Haydar Akın, *Ortaçağ Avrupası'nda Cadılar ve Cadı Avı*, Ankara: Dost Kitapevi
- Behringer 1988 Wolfgang Behringer, *Hexen und Hexenprozesse*, München.
- Berktaş 2012 Fatmagül Berktaş, *Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. Hıristiyanlıkta ve İslamîyette Kadının Statüsü üzerine Karşılaştırmalı bir Yaklaşım*, İstanbul: Metis.
- Bovenschen 2003 Silvia Bovenschen *Die imaginierte Weiblichkeit. Exemplarische Untersuchungen zu kulturgeschichtlichen und literarischen Präsentationsformen des Weiblichen*, Frankfurt am Main.
- Braun 1992 Reiner Braun, *Teufelsglaube und Heilige Schrift*. Georg Schwaiger (Edit.) *Teufelsglaube und Hexenprozesse*, München.
- Collard 2005 Franck Collard, *Ortaçağda Zehir ve Cinayet*, İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- Digitale Bibliothek Cilt 93: Hexen.
- Genç 2011 Özlem Genç, "Ortaçağ Avrupa'sında Kadın", *Ortaçağda Kadın*, Edit. Altan Çetin, İstanbul, Lotus Yayınları
- Helbig 1999 Franz Helbig, *Die Tortur. Geschichte der Folter im Kriminalverfahren aller Völker und Zeiten*. Augsburg.
- Held 1992 Robert Held, *Inquisition und das Verbrechen der Todesstrafe*. (Toskana' daki San Gimignano' da bulunan Ölüm cezasına karşı kurulan müze' deki işkence ve infaz aletlerinden örnekler. Kehl.
- Jilg 1992 Waltraud Jilg, "Hexe" und "Hexerei" als kultur- und religionsgeschichtliches Phaenomen. Georg Schwaiger (Edit.) *Teufelsglaube und Hexenprozesse*, München.
- Klaniczay 1991 Gabor Klaniczay, *Heilige, Hexen, Vampire. Vom Nutzen des Übernatürlichen* (kleine kulturwissenschaftliche Bibliothek, (Band:31) Berlin.
- Levack 1999 Brian P. Levack, *Hexenjagd. Die Geschichte der Hexenverfolgungen in Europa*, München.
- Sallmann 1997 Jean Paul Sallmann, *Hexen*. Georges Duby, Michelle Perrot (Edit.) *Geschichte der Frauen*, Cilt:3, Frankfurt am Main .
- Singer 2000 Claire Singer, *Das grosse Buch der Hexen. Die Geschichte eines Mythos vom Paradies bis heute*, Wien.
- Soldan ve Heppe 1999 Wilhelm G. Soldan ve Heinrich Heppe, *Geschichte der Hexenprozesse im Zeitalter der Aufklärung*. Teufelsglaube und Hexenprozesse, Köln.
- Waechter 1882 Oskar Waechter, *Vehmgerichte und Hexen-Prozesse in Deutschland*. Leipzig.